

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

MANEVİYAT ÜZERİNE ETÜTLER

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Bear – Behukotay

Aile Duygusu

Kedoşim *peraşası* ile ilgili *Covenant & Conversation* yazımda, Yahudiliğin etnik bir yapıdan daha fazlası olduğunu öne sürmüştüm. Yahudilik, kutsiyete bir çağrıdır. Ancak belli bir açıdan, Yahudilikte önemli bir etnik boyut da mevcuttur.

Bu durum, 1980'lerde New York'taki bir reklam kampanyasına dair anlatılan bir fıkrayla en güzel şekilde ifade edilmişti. Şehrin her yerinde, "Chase Manhattan Bank'ta bir dostunuz var" sloganını taşıyan dev posterler yer alıyordu. Bunlardan birinin altına bir İsraili şu sözleri çiziktirmişti: "Ama Bank Leumi'de *mişpahanız* (aileniz) var." Yahudiler, geniş bir ailedir ve öyle olduğunun bilincindedir.

Bu haftaki *peraşada* da bu gayet belirgindir. Tekrar tekrar, bir aile lisanıyla ifade edilmiş sosyal kanunları okumaktayız:

Akranına bir satış yapacağın ya da akranının elinden alım yapacağın zaman, hiçbiriniz *kardeşinizi* mağdur etmeyin. (Vayikra 25:14)

Kardeşin düşkünleşir, [atasal] mülkünden [bir kısmı] satarsa, ona en yakın akrabası gelip *kardeşinin* sattığını kurtarabilir. (Vayikra 25:25)

Kardeşin düşkünleşir, senin yakınındayken [maddi] bocalamaya girerse, onu desteklemelisin – [hem onu, hem de bir] *Ger* [Tsedek] veya [Ger] *Toşavı* – ki seninle yaşayabilsin. Ondan faiz veya kazanç alma –

Tanrı'ndan çekin – ve *kardeşin* seninle yaşayabilsin. (Vayikra 25:35-36)

Kardeşin yanında düşkünleşir, sana satılırsa, onu köle işiyle çalıştırma. (Vayikra 25:39)

Bu pasuklardaki "kardeşin" sözcüğü sözlük anlamıyla kullanılıyor değildir. Bazı zamanlarda "akraban" anlamına gelmektedir, ama çoğunlukla kastettiği anlam "Yahudi akranın" şeklindedir. Bu, toplumu ve başkalarına yönelik yükümlülüklerimizi düşünmenin oldukça özgün bir yoludur. Yahudiler sadece aynı ulusun mensupları veya aynı inancın taraftarları olmaktan ibaret değildirler. Bizler, aynı geniş ailenin üyeleriyiz. Bizler – biyolojik açıdan veya isteğe bağlı olarak – Avraam ve Sara'nın evlatlarıyız. Genel anlamda aynı tarihi paylaşırız. Bayramlarda aynı anıları yeniden yaşarız. Aynı ızdırap potasında eritilmiş ve dövülmüşüzdür. Bizler birer arkadaştan daha öteyiz. *Mişpaha*, yani aileyiz.

Aile kavramı Yahudilik için mutlak surette esastır. Tora'nın başlangıç noktasına, Bereşit kitabına bakın. Burası öncelikli olarak teoloji, doktrin ve dogmayla ilgili değildir. Putperestliğe karşı bir polemiktir. Aileler hakkındadır: eşler, ebeveynler ve evlatlar, erkek ve kız kardeşler.

Tora'nın kilit anlarında Bizzat Tanrı, Bene Yisrael ile arasındaki ilişkiyi ailevi terimlerle tanımlar. Moşe'ye, Paro'ya gidip Kendi adına "Oğlumdur, ilk doğanımdır Yisrael" demesini söyler (Şemot 4:22). Moşe Bene Yisrael'e neden

kutsal olmak şeklinde bir görevleri olduğunu açıklamak istediği zaman Tanrı “Siz, Tanrı’nız *A-Şem*’in evlatlarıdır” cevabını verir (Devarim 14:1). Eğer Tanrı bizim ebeveynimizse, o zaman hepimiz kardeşiz demektir. Bizi birbirimizle ilişkili kılan etken, kimliğimizin ta kalbine kadar ulaşan bağlardır.

Bu metaforu peygamberler de devam ettirmişlerdir. Oşea kitabında, peygamberin, Tanrı’yı, ilk tereddütlü ve sendeleyeni adımlarını atan küçük bir çocuğa yürümeyi öğreten bir ebeveyn olarak tarif ettiği çok güzel bir kısım vardır: “Yisrael bir çocuk olduğu zaman onu sevmiş ve Mısır’dan çağırılmışım oğlum... Efrayim’e yürümeyi öğreten Bendim onları kollara alarak... Onlar için, küçük bir çocuğu yanağa kaldıran biri gibiydim ve onları beslemek için eğilmişim.” (Oşea 11:1-4)

Aynı imge rabinik Yahudilikte de devam ettirilmiştir. En ünlü dua sözlerinden birinde Rabi Akiva, *Avinu Malkenu*, “Babamız, Kralımız” ifadesini kullanmıştı. Bu, kesin ve bilinçli bir ifadedir. Tanrı gerçekten de hükümdarımız, kanun vericimiz ve yargıcımızdır; ama bunların herhangi birinden önce, O bizim ebeveynimizdir ve biz de O’nun çocuklarıyızdır. Tanrısal şefkatin her zaman katı adalete üstün geleceğine de işte bu nedenle inanırız.

Yahudilerin geniş bir aile olduğu şeklindeki bu kavram, Rambam’ın *Tsedaka* Kanunlarında güçlü bir şekilde ifade edilmiştir:

Tüm Yahudi halkı ve kendilerini onlara iliştiiren herkes, kardeş gibidir. [Devarim 14:1’de] söylendiği gibi: “Siz, Tanrı’nız *A-Şem*’in evlatlarıdır.” Ve eğer bir kardeş diğer bir kardeşe merhamet etmezse, kim merhamet edecektir onlara? Yisrael’in fakirleri gözlerini kime kaldıracaklardır? Kendilerinden nefret eden ve kendilerine zulmeden yabancılara mı? Gözleri yalnızca kardeşlerine çevrilidir. (*Mişne Tora*, Fakirlere Armağanlar Kanunları, 10:2)

Akrabalık, kardeşlik ve aile bağı duygusu, *Kol Yisrael arevin ze baze*, “Tüm Yahudiler birbirinden sorumludur” fikrinin kalbinde yer alır. Veya Rabi Şimon bar Yohay’ın söylediği

şekliyle “Bir Yahudi incindiği zaman, acısını tüm Yahudiler hisseder.”¹

Yahudilik neden bu aile modeli üzerine inşa edilmiştir? Kısmen, bize Tanrı’nın *tsadik*lerden oluşan elit bir tabakayı veya aynı düşünceyi taşıyan bir tarikatı seçmiş olmadığını söylemek için. Tanrı, zamana yayılan bir aile seçmiştir – Avraam ve Sara’nın torunlarını. Aile, devamlılığın en güçlü aracıdır ve Yahudilerin dünyada yapmaları beklenen türden değişiklikler tek bir nesilde başarılabilir şeyler değildir. Bir eğitim yeri olarak ailenin (“Bu sözleri çocuklarına tekrar tekrar öğreteceksin...”) ve hikâyeyi, özellikle de Pesah’ta Seder uygulaması yoluyla aktarımının önemi buradan kaynaklanmaktadır.

Bir başka sebep de aile duygusunun, en asal ve en güçlü ahlaki bağ olmasıdır. Bilim insanı J.B.S. Haldane, kardeşini kurtarmak için bir nehre atlayarak hayatını riske sokup sokmayacağı sorulduğunda “Hayır, ama iki kardeşi veya sekiz kuzeni kurtarmak için yapardım” demiştir. İşaret etmek istediği nokta, genlerimizin yüzde 50’sini kardeşlerimizle ve sekizde birini kuzenlerimizle paylaşıyor olduğumuz gerçeğiydi. Onları kurtarmak için risk almak, genlerimizin bir sonraki nesle aktarılmasını temin etmenin bir yoludur. “Akraba seçimi” olarak bilinen bu prensip, insani özgeciliğin en temel formudur. Ahlak duygusunun doğduğu yer burasıdır.

Bu, sadece biyoloji değil, siyasi teori açısından da kilit bir bakış açıdır. Edmund Burke, ünlü bir sözünde, “Alt birime bağlanmak, toplum içinde ait olduğumuz küçük müfrezeyi sevmek, toplumsal şefkatin ilk prensibidir (bir bakıma tohumdur). Ülkemize ve insan ırkına yönelik sevgiye doğru uzanan zincirin ilk halkasıdır” demiştir.² Benzer şekilde Alexis de Tocqueville “Aile duygusu canlı tutulduğu sürece, zulmün rakibi asla yalnız değildir” ifadesini kullanmıştır.³

Güçlü aileler, özgür toplumlar için esastır. Ailelerin güçlü olduğu yerde, aileden dışarıya, arkadaşlara, mahallelere, cemaatlara ve oradan da ulusun bütününe doğru uzatılabilir bir özgeciliği duygusu mevcuttur.

¹ Mehilta deRabi Şimon bar Yohay, Şemot 19:6.

² Edmund Burke (1729–1797). Reflections on the French Revolution [Fransa Devrimi Üzerine Düşünceler (Bilge Kültür Sanat, 2022)]: The Harvard Classics, 1909–14.

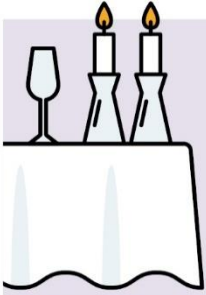
³ *Democracy in America [Amerika’da Demokrasi] XVII*: Birleşik Devletler’de demokratik cumhuriyeti korumaya meyleden başlıca sebepler.

Yahudileri, dünyanın her yanına saçılmış oldukları gerçeğine karşın bir karşılıklı yükümlülük ağına bağlı tutan, aile duygusu olmuştur. Acaba bu duygu hâlâ mevcut mudur? Bazen Yahudi dünyasındaki bölünmeler o kadar derinlere inmekte ve bir grubun diğer bir gruba savurduğu hakaretler o kadar gaddarca olmaktadır ki, insan neredeyse bunun artık var olmadığına ikna edilebilir. 1950'lerde Martin Buber, geleneksel manada Yahudi halkının artık var olmadığı inancını ifade etmişti. *Keneset Yisrael*, yani Tanrı'nın huzurunda tek bir bütün varlık niteliğindeki 'antlaşma halkı' artık yoktu. Buber, Yahudiler arasındaki, dindar ve laik, Ortodoks ve değil, Siyonist ve değil gibi bölünmelerin, halkı tamir ümidinin ötesinde paramparça ettiğini düşünüyordu.

Ama işte, tam da aileyi bu kadar asli bir bağ yapan sebepten dolayı, bu varlığa varmak için çok erkendir. Arkadaşınızla kavga ederseniz yarından itibaren o artık sizin arkadaşınız

olmayabilir. Ama kardeşinizle kavga ederseniz, yarın o hâlâ sizin kardeşinizdir. Bereşit kitabı kardeş rekabetleriyle doludur, ama hepsi aynı şekilde sonuçlanmakta değildir. Kayın ve Evel'in hikâyesi Evel'in ölümüyle son bulmaktadır. Yitshak ve Yişmael'in hikâyesi, birlikte Avraam'ın mezarı başında durmalarıyla sona ermektedir. Esav ve Yaakov'un hikâyesi, uzun bir ayrılığın ardından karşılaşmaları, kucaklaşmaları ve her birinin kendi ayrı yoluna gitmesiyle doruğa ulaşmaktadır. Yosef ve kardeşlerinin hikâyesi düşmanlıkla başlasa da, af ve uzlaşma ile son bulmaktadır. En işlevsiz aileler bile zaman içinde bir araya gelebilir.

Yahudi halkı, sıklıkla bölünmüş, her zaman tartışmacı, ama yine de birbirine ortak bir kaderıyla bağlı bir aile olmayı sürdürmektedir. *Peraşamızın* bize hatırlattığı gibi, düşen o kişi, bizim kardeşimizdir ve yeniden kalkması için ona yardım edecek olan el de bizimkisi olmalıdır.

Şabat Sofrasında

1. Sizce aileler neden sık sık tartışır?
2. Mensubu olarak doğmadığınız bir aileye katılabilir misiniz? Yahudi olarak doğmamış olsanız da Yahudi halkına katılabilir misiniz?
3. Kendinizi dünyanın başka bölgelerindeki Yahudilerle ilişkili hissediyor musunuz?

● Bu sorular, Rabi Sacks'ın bu haftaki Covenant & Conversation yazısının **Family Edition** versiyonundan alınmıştır. Nesilleri birbirine bağlayan, interaktif bir öğrenim için bu versiyonun bütününe şu bağlantıdan ulaşabilirsiniz: www.rabbitsacks.org/covenant-conversation-family-edition/behav/family-feeling.

Family Edition şimdi Türkçe!